

თემურ ჭკუასელის მხატვრული ენის ზოგიერთი თავისებურება

ქართული სალიტერატურო ენის გამოყენების სფერო არაერთია, თუმცა ყოველ დროში მთავარი არე მაინც მხატვრული ლიტერატურა იყო. მიუხედავად იმისა, რომ თანამედროვე ცხოვრების პირობებიდან გამომდინარე ფართოვდება მასმედიის გავლენა, თავისებურ ნორმებს ამკვიდრებს ინტერნეტსივრცე, ვფიქრობთ, დღესაც ქართული სალიტერატურო ენის შემდგომი განვითარებისა და სრულყოფის პროცესში წამყვანი როლი მაინც მხატვრულ ლიტერატურას ეკუთვნის.

საგულისხმოა ისიც, რომ სალიტერატურო ენის განმარტებისას მეცნიერები ხაზგასმით აღნიშნავენ, რომ ცნება სალიტერატურო ენისა, არ არის ლიტერატურის ენის ცნების იდენტური. მხატვრული ლიტერატურა სალიტერატურო ენას იყენებს, რა თქმა უნდა, მაგრამ მისი ფორმები ყოველთვის საგნებით არ ვემთხვევა სალიტერატურო ენის ნორმებს“ (ივ. გიგინეიშვილი).

მწერლის ენას შეიძლება განსაკუთრებული, ინდივიდუალური ფორმები ახასიათებდეს. ეს ინდივიდუალიზმი და განსაკუთრებულობა შეიძლება იქამდეც მივიდეს, რომ იქცეს მწერლის სტილის მახასიათებლად. სწორედ ამგვარი თვალსაზრისიდან გამომდინარე განვიხილავთ მწერალ თემურ ჭკუასელის პროზის ენას წიგნის - „სიმღერით გამთბარი მიწა“, მაგალითზე.

შემოქმედი თანამედროვეობის შვილია. თუ მოკლედ დავახასიათებთ თანამედროვე პროზას ენობრივ გამომსახველობითი თვალსაზრისით, ჩვენი აზრით, შეიძლება გამოიკვეთოს რამდენიმე ტენდენცია.

პირველი - გლობალიზაციის, გლობალური პროცესების ფეხის ადგმის სურვილი და მცდელობა ხშირად ვლინდება როგორც სიუჟეტურად, ისე ენობრივად, ანუ ე.წ. „მოდური სიუჟეტები“ გადმოცემულია ისეთივე მოდური ლექსიკითა და ენობრივი ფორმებით, რომელთაც დაჰკრავს ხელოვნურობის ელფერი.

მეორე - პროზის ენისა და ყოველდღიური სასაუბრო მეტყველების განსაკუთრებული დაახლოება, რაც ლიტერატურულ

ნაწარმოებში თითქმის ყოველდღიური სასუბრო მეტყველებების ზუსტ ასახვამდე მიდის. ნიშანდობლივია, რომ ეს არ ახასიათებს მხოლოდ პერსონაჟთა მეტყველებას. აქვე უნდა აღინიშნოს შეუსაბამო ლექსიკის მოჭარბება, რომელიც საერთოდ სცილდება მხატვრული ლიტერატურის საზღვრებს.

მესამე ტენდენციით გრძელდება ქართული კლასიკური მწერლობის ენობრივი ტრადიციები. ჩვენ სწორედ ამ უკანასკნელ ტენდენციას მივიჩნევთ თემურ ჭკუასელის პროზის მახასიათებლად.

ავტორს ხელეწიფება არ მოსწყდეს ხალხურობას, ემსახუროს ამ ტრადიციების გადრმავებას, მათ შემდგომ სრულყოფას. ეს სრულებითაც არ ნიშნავს იმას, რომ მწერლის მხატვრული მეტყველება - სემანტიკა, სინტაქსი არაინდივიდუალურია. ამავდროულად იმთავითვე უნდა აღვნიშნოთ, რომ იგი არ სცილდება ქართული სალიტერატურო ენის გრამატიკული წყობისა და ლექსიკური შედგენილობის შესაძლებლობათა ჩარჩოებს, სიტყვათშემოქმედებას თვითმიზნად არასოდეს არ ისახავს. მისი ინდივიდუალობის საფუძველი კი ის არის, რომ ჩვეულებრივ ცნობილ სიტყვას, ჩვეულებრივ ფრაზას ისე იყენებს, რომ თავისებური გამომსახველობითი ფუნქცია ეკისრება ტექსტში.

„სიმღერით გამთბარი მიწა“ კრებულია, რომელშიც შედის იმავე სათაურის კინოსცენარი, ნოველები „თუმცა“, „დიאלოგები გურიაზე“.

როგორც მოგახსენეთ, ამ კრებულის მაგალითზე წარმოგიდგინეთ ავტორის ენაზე ზოგიერთი დაკვირვების შედეგს. უმთავრეს ღირსებად მივიჩნევთ ენის სისადავეს, სიღარბაისლეს, რაც ავტორისაგან დიდ ოსტატობას მოითხოვს. მწერალი გრძნობს სიტყვის ძალას, ზუსტად განჭვრეტს მისი ზემოქმედების უნარს, ამიტომ სიტყვისადმი ზომიერი დამოკიდებულებით იჩვენებს, იშინაურებს მკითხველს. ზომიერებასა და სისადავეში ვგულისხმობთ სადა ლექსიკას, მაქსიმალურად დახვეწილ ფრაზას. არა მხოლოდ გაბმულ ტექსტში, წინადადებებად დათითოებულ პატარა მონაკვეთში ძნელია მიაგნო ზედმეტ სიტყვას. ყველა სიტყვა თავის ადგილზეა, ზუსტად არის სათქმელთან შეხამებული, შესაბამისად, ემოციაც გულწრფელი და დამაჯერებელია. წინადადებები, რთული სინტაქსური წყობისაც კი, მოკლე და ლაკონურია. ტექსტი ძირითადად იგება თანწყობილი წინადადებებით, შედარებით იშვიათია შერწყ-

მული წინადადებები. როგორც მოგახსენეთ, ქვეწოვრებს კი მოკლე და მოქნილია. ამის გამო სათქმელი ბოლომდე მიდის მკითხველამდე, აღიქმევა ძალისხმევის გარეშე და არ იკარგება ემოცია. ამას ემატება გურული იუმორი: „ბოლო სადამოს ბათუმიდან დავბრუნდი. დამის 3 საათია. სასტუმროს ფოიეში ერთადერთი კაცი დგას და ლიფტს ელოდება. ლიფტი რომ დაიძრა, ვატყობ, ჩემი თანამგზავრი აშკარად ნერვიულობს, გაჭედვის ეშინია-მეთქი, გავიფიქრე. ეს ფიქრი დამთავრებული არ მქონდა, სინათლევ ჩაქრა. გაქვავდა ლიფტი. ჩემმა თანამგზავრმა ხმამაღლა გინება დაიწყო... დაწინარდი-მეთქი, მისი დამშვიდება ვცადე, ქვემოთ ლიფტიორი მორიგეობს და ცოტა ხანში გავიფიქრანს აქედან - მეთქი. პასუხად ჯერ ისევ იმ ვიდეოს შეაგინა და ცოტათი ხმადაბლა, და მერე ჩემს გასაგონად თქვა: ქვემოთ რომ ლიფტიორი მორიგეობს, ის ლიფტიორი მე ვარო“ (თ. ჭკუასელი). განსაკუთრებით იგრძნობა ენის სიღარბაისლე კინოსცენარის ენაში.

გურია და გურულები თემურ ჭკუასელის პროზის ერთ-ერთი უმთავრესი თემაა. ამჯერად ჩვენ გვერდს ავუვლით მის შინაარსობრივ მხარეს და მხოლოდ ენობრივზე შევჩერდებით. დიალექტის და მათ შორის გურული მეტყველების გამოყენება ქართული პროზისთვის უცხო არ არის. დიალექტიზმები, დიალექტური ფორმები, დიალექტური მეტყველობა ქართულ მწერლობაში დასტურდება როგორც მთხრობელის ენაში, ისე, უფრო ხშირად, პერსონაჟთა მეტყველებაში. ავტორი ამ შემთხვევაშიც ახერხებს იყოს ორიგინალური. იგი დიალექტს, დიალექტურ მეტყველებას მოიხმობს როგორც თავისთავად, დამოუკიდებელ ფენომენს. მკითხველის ყურადღებას საგანგებოდ მიაპყრობს დიალექტურ ფორმებზე და მსჯელობს მათზე. ამის შედეგად, ჩვენი აზრით, თვითონ მეტყველობა იქცევა დამოუკიდებელ პერსონაჟადაც კი, რომელსაც თავისი მახასიათებლები აქვს და ამავდროულად ავლენს გურული კაცის ბუნებას. მკითხველი იოლად წამოეგება ავტორის გამოწვევას: „იცით რა?! მოდიო, გავხადისდეთ და პატარა ექსპერიმენტი ჩავატაროთ. მე ახლა ერთ ზღაპარს მოგიყვებით, ოღონდ გურულად. ხასიათის გამოსაკეთებლად ხშირად მაყოლებენ ხოლმე მეგობრები და მეც დავიხეპირე უკვე. ვნახოთ, თუ გაიგებთ რამეს. თუკი რამეს ვერ გაიგებთ, ეგერ ფურცელი და ეგერ კალმისტარი, ჩაინიშნეთ და ბოლოს მკითხეთ. შევთანხმდით?!“ (თ. ჭკუასელი). ასე იქცევა გურულ დიალექტზე მოყოლილი

ზღაპარი მხატვრული ნაწარმოების ორგანულ ნაწილად, ერთ-გვარ მხატვრულ ხერხად, რომელიც ერთ-ერთი მთავარი განმსახვრელია გურული კაცის ბუნების და თავისთავად, როგორც ტექსტი, ღირებული ფენომენია: „ასთუ ასრულდა ანგელოზების სიტყვა. მართლა დაჩა წიფლიას ვაჭრის თელი ქონება და ვოქრო-ვერცხლი... აიანთარი, მაიანთარი, წყეული იყოს ფულის ყანთარი, გამგონმა გაძლოს აი ზამთარი, რავარც აი ყველაყაი არაა მართალი“ (თ. ჭკუასელი).

დარბაისღური, მოქნილი ფრაზებით გაჯერებული თხრობას მიჩვეული მკითხველი ნამდვილი აღმოჩენის წინაშე დგება, როდესაც მწერალი სულიერ ღირებულებებს, ფასეულობებს ეხება, ფრაზა განსაკუთრებული მხატვრულობით იტვირთება, იქმნება ულამაზესი მხატვრული სახეები, ეპითეტები, მეტაფორები: „ჰორიზონტზე, ჩამავალი მზის ფონზე, შავი ფრინველების გუნდი შეჰკიდებია ზეცას და დასავლეთისკენ მიფრინავს. მათი შერეული ხმები შეერევა სიმღერის ნარჩენებს და თანდათან გაბატონდება“ (თ. ჭკუასელი).

არის ერთი განსაკუთრებული თემა, რომლის გადმოსაცვად თითქოს სიტყვა თავისუფლდება თვით ავტორისაგანაც კი, ბოლომდე აიშვებს სადავეებს, გამხატვრულდება თავიდან ბოლომდე. არა თუ თითოეული ფრაზა ან წინადადება, სიტყვა, მარცვალი ხდება ექსპრესიული და ემოციით თაბრუდახვეულ მკითხველს იმორჩილებს.

ეს ყველაფერი ხდება მაშინ, როდესაც მწერალი სიტყვებით ასმენინებს მკითხველს გურულ სიმღერას: „ ა ა ა ი ი ვ ო ი ი ი“ - გაისმა თუ არა მთქმელის ხმა, გზა მოუჭრა ბანმა. „ვაჰდილაჰ“ - აქუსდა ომახიანად და ვიდრე შეთანხმდებოდა მტქმელი და ბანი, აიჭრა ცისკენ ვერცხლის იადონი, ვერცხლის ფრთიანი, რიმტირირირააო იაჰო, ცას ასწვდა, ახალისდა, აციმციმდა, გადააფრქვია სიმღერას ხალისი, სულ მადლა და მადლა მიიწვედა ცაში, გაბრწყინდა კრიმანჭული!“ (თ. ჭკუასელი) ან კიდევ, მეორე ნაწყვეტი: „ჯირითობდნენ მხედრები, ყოველი ხმა უჩვენებდა თავის სიჩაუქქეს, გაჭენებულ ცხენის გაგაზე აღიმართებოდა ბანი და უმაღლე უნაგირზე მოექცეოდა, მთქმელი ეკიდებოდა უზანგზე ფეხით. კრიმანჭული ზედ ველეობოდა გაჭენებულ სიმღერას. მუქარად ქცეულიყო ბანი ნებაძლიერი. ფიცხელ ბრძანებას გასცემდა - მხედრულს, ვაჰკაცურს, ომახიანს...“ (თ. ჭკუასელი).

ამგვარი მონაკვეთების შეფასებისას ყველაზე ზუსტად ისევ ავტორისავე ფრაზა გამოდგება: „ეს სიმღერაა სიმღერაზე, ოღონდ სიტყვებით გადმოცემული“.

სიტყვებითაა ამღერებული წიგნი „სიმღერით გამთბარი მიწა“. ჩვენ შევეცადეთ, წარმოგვედგინა მწერლის ენის დამახასიათებელი მხოლოდ ზოგიერთი ნიშან-თვისება. ცხადია, ავტორი შეგნებულად უარს ამბობს ყოველგვარ ხელოვნურობაზე ქართული ენის გამოყენებისას და ამავე დროს მთელი სისავსით იყენებს თანამედროვე ქართული სალიტერატურო ენის გამომსახველობით შესაძლებლობებს, ენის შინაგან ძალას, დიალექტს. აგრძელებს კლასიკური ლიტერატურის ტრადიციებს. საფუძველთა საფუძველი, მიზეზი ამ ყველაფრისა გახლავთ ორი უმთავრესი ფაქტორი: პირველი - მწერალ თემურ ჭკუასელის ნიჭი, შემოქმედებითი ოსტატობა და მეორე - ეროვნულობა, თემა, რომელიც მარადიულია, ყავლი არ გასდის - საქართველო - თავისი სულიერი მემკვიდრეობით.